

Oponentský posudek diplomové práce Terezy Dandové *České frazémy a cizinci*

Problematika osvojování / učení se frazémům a výuky frazémů u nerodilých mluvčích češtiny je tématem zajímavým, které si zaslouží pozornost a u nějž lze očekávat, že jeho výzkum může mít i užitečné praktické aplikace: Je třeba souhlasit s autorkou, že výuka frazémů není snadná, často na ni nezbyvá čas a zároveň je obtížné prezentovat učivo ve vhodné podobě. Autorka pro svůj výzkum zvolila formu případových studií pěti dospělých mluvčích a vybrala kombinaci několika metod – dvou rozhovorů a dotazníku. Tato struktura se ukázala jako vhodná a přinesla řadu podnětných výsledků. Práce však má bohužel zároveň i nedostatky, z nichž některé hodnotím jako vážné.

Teoretická část se zabývá jednak vymezením frazému, frazeologie a tříděním frazémů, jednak otázkou postavení frazeologie ve výuce češtiny jako cizího jazyka a teorii výuky češtiny jako cizího jazyka. Kladně hodnotím shrnutí různých přístupů ke klasifikaci frazémů a také vztahování problematiky osvojování frazémů k sociokulturní kompetenci. Pochybnosti mám o kapitolách 1.1.2 a 1.1.3 věnovaných přehledu zájmu o frazeologii a přehled frazeologických bádání v češtině. Z hlediska obsahového kapitoly pokládám za nadbytečné. V daných částech se navíc objevuje velmi problematická práce se zdroji: Kapitoly obsahují zmínky o značném množství publikací, které však nejsou uvedeny v seznamu použité literatury. (Nabízí se pak otázka, proč je autorka v seznamu neuvedla, pokud s nimi pracovala; a pokud s nimi nepracovala, proč není v textu uvedeno, odkud jsou informace čerpány.) Práce se zdroji má jisté nedostatky i v jiných částech textu, např. na s. 18 není uvedeno, odkud je čerpána informace o frazému *vi starou belu* a v některých částech příliš vychází ze sekundární literatury namísto zdrojů primárních.

Základní struktura výzkumu, tj. rozhovor směřovaný na jazykové biografie respondentů, dotazník testující frazémy a diskuse o dotazníku, je vhodná, vhodný je i počet pěti případových studií. Řadu výsledků, k nimž autorka došla, pokládám za podnětnou. Zajímavé jsou např. myšlenkové procesy, o nichž respondenti uvádějí, že je použili při řešení zadaných úkolů (i když samozřejmě danými metodami není možné zjistit, zda tyto procesy opravdu proběhly, podobný cíl však výzkum ani neměl) – v jakých případech respondenti uvádějí, že hledají v svém mateřském jazyce, v jakých případech hrají roli konotace atp. Podstatná jistě je zjištěná tendence, že pro osvojení frazémů je důležitější spíše zapojení do života české společnosti a neformální setkávání s jazykem než formální kursy.

Samotné realizaci výzkumu a prezentaci výsledků by však v některých místech prospělo hlubší promyšlení.

Za nejzávažnější nedostatek práce pokládám to, že není dodržena anonymita respondentů, přestože jim anonymita byla autorkou přislíbena (viz text informovaného souhlasu). V přílohách práce jsou totiž naskenovány podepsané informované souhlasy i s celými jmény respondentů a také jsou zde zařazeny nahrávky rozhovorů, v nichž se setkáme mj. s tím, že respondenti uvádějí své jméno o příjmení. Nemohou-li být uvedené přílohy již odstraněny, měly by být alespoň vhodným způsobem učiněny neveřejnými.

Pokud jde o výběr respondentů, autorka hovoří o výzkumu u „rusky mluvících“ respondentů (např. abstrakt a s. 31), což je možné vykládat dosti různě – bylo záměrem vyhledat rodilé mluvčí ruštiny, nebo osoby, které do nějaké (jaké?) míry ovládají ruštinu? Kritérium mělo být přesněji definováno. Autorka také poněkud vágně uvádí, že kritériem byl „mateřský jazyk“ (s. 31), ani toto kritérium není jasně vymezeno. Ve vybraném vzorku čtyři respondenti uvádějí, že jejich mateřským jazykem je ruština, ale jedna respondentka pokládá za svůj mateřský jazyk ukrajinštinu, i když ruštinu podle svých slov dobře ovládá. Skutečnost, že mateřský jazyk jedné respondentky je jiný než mateřský jazyk respondentů ostatních, měla

být v práci reflektována. (Dle mého názoru by v takto malém vzorku a v práci typu diplomová práce bylo lepší mít mluvčí stejného mateřského jazyka.)

Obsah jazykových biografii je zajímavý. Prezentace výsledků mohla být přehlednější a ke čtenáři vstřícnější – osobně bych preferovala zařadit přepisy rozhovorů do příloh a v textu práce prezentovat ve strukturovanější podobě jen údaje, které jsou relevantní pro výzkum.

Výběr frazémů pro dotazník pokládám za dosti vhodný. Nezařazovala bych frazém *alea iacta est*, např. již jen proto, že nevyhovuje autorkou stanoveným kritériím, např. „aby nebyly použity frazémy s příliš obtížným lexikem“ (s. 33) a „aby respondenti byli schopni přeložit jednotlivá slova frazému“ (s. 33); také je otázkou, nakolik je frazém užíván rodilými mluvčími (nezkoušela autorka např. zadat dotaz do ČNK?). Popis kritérií, na jejichž základě byly frazémy vybrány, je někdy vágní. Zejména je nejasné stanovení kritéria frekvence („Nejednalo se statisticky ověřenou frekvenci použití, pouze o odhad vycházející z praxe a z rozhovoru s českými mluvčími“, s. 33). Také by bývalo zřejmě lepší před sestavením dotazníku více prozkoumat a zvážit i to, které frazémy mají ekvivalent v mateřském jazyce respondentů, což se potvrdilo i v obsahu následných rozhovorů. V práci vůbec postrádám porovnání ekvivalentů zvolených frazémů v češtině a mateřských jazycích respondentů, tj. v ruštině a ukrajinštině, popř. v dalších jazycích, jejichž znalost respondenti uvádějí. Chybí také informace o tom, zda autorka informace respondentů o tom, zda daný frazém existuje či neexistuje v ruštině či ukrajinštině atp., nějak ověřovala; z textu se zdá, že při analýze výsledků vychází pouze z informací uvedených respondenty, což v daném typu výzkumu není příliš vhodné.

U rozhovorů po vyplnění dotazníků není z práce jasné, kdy vlastně probíhaly – zdá se (např. s. 36), že s nějakým odstupem od vyplnění dotazníku. Jak velký případný odstup byl? Mohl (a jak) ovlivnit výsledky tohoto druhého rozhovoru? Bylo by dobré, kdyby v práci byla k tomuto problému diskuse.

Práce je logicky strukturována (část kap. 2.2.2 možná mohla být spíše v úvodní části), závěr je přiměřeně formulovaný. V textu se objevují občasné stylistické, „redakční“ či pravopisné nedostatky, ale není jich velké množství. K vymezení základních termínů mám otázku, proč autorka volí termíny frazém a frazeologismus (s. 10) a zda mezi nimi nějak rozlišuje. Bylo by též třeba definovat termín hovorová čeština (s. 85 – nejde v daném kontextu spíše o některý útvar češtiny nespisovné, např. češtinu obecnou?). Co je míněno kontextem na s. 75, když všechny frazémy v dotazníku jsou bez kontextu?

Celkové zhodnocení práce není snadné. Nedodržení anonymity respondentů, která byla respondentům slíbena, je vážným prohřeškem, který by mohl postačovat k nedoporučení práce k obhajobě. Předpokládám však, že v autorčině konání nebyl špatný úmysl, ale šlo spíše o nedomyšlené důsledky, a také věřím, že chybu lze napravit minimálně tím, že přílohy budou v SIS uzamčeny, pokud je již nepůjde odstranit. Z hlediska přínosů a ostatních nedostatků vyhovuje posuzovaná práce kritériím na práce diplomové. Rozhodla jsem se tedy práci doporučit k obhajobě. Navrhuji hodnocení dobře.

doc. PhDr. Lucie Saicová Římalová, Ph.D.